

Çocuklarının Duyusal Deneyimleriyle İlgili Anne Görüşleri: Niteliksel Bir Çalışma

Mothers' Views about Their Children Sensory Experiences: A Qualitative Study

Hatice BEŞİR¹, Kübra ALDIRMAZ², Habibe TOKUŞLU³, Şehnaz CEYLAN⁴

ÖZ

Çocuğun duyuşsal deneyimlerin doğru bir biçimde anlaşılması ve duyuşsal gelişimin desteklenmesi, çocuğun gelişimine katkı sağlarken aynı zamanda davranışları hakkında ipuçları sağlayabilir. Çocuğun ilk çevresi olan aile, bu noktada çocuğu en iyi şekilde gözlemlene fırsatı bulması ve bilgi kaynağı olması açısından önemlidir. Bu nedenle, çalışmada, annelerin çocuklarının duyuşsal deneyimleri ve duyuşsal hassasiyetleri hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ve ayrıntılı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış ve 2022 yılında 12-48 ay arasında çocuğu olan 15 gönüllü anne araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma bulgularında, annelerin çocuklarının duyuşsal deneyimlerine ilişkin görüşleri incelenmiş ve çeşitli duylara (dokunma, görme, işitme, koklama, tat alma, vestibüler vb.) yönelik deneyimler, duyuş materyalleri, duyuş hassasiyetleri ile ilgili görüşleri alınarak farklı alt temalara ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, annelerin çoğunun çocuklarının duyuşsal deneyimlerinin ve gelişimlerine katkılarının öneminin farkında olduğunun fakat bu durumun bazı duyuş alanlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, diğer duyuş alanlarına yönelik uyarıcılar sağlanmasının ebeveynlere ve çocuklarının gelişimine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda araştırmanın diğer sonucuna göre annelerin genel olarak çocuklarında gözlemledikleri duyuşsal durumların var olduğu fakat bunların duyuşsal hassasiyet olup olmadığıyla ilgili belirsizliklerin var olmasıdır. Bu bağlamda, araştırmada annelerin çocuklarının duyuşsal hassasiyetlerine yönelik olarak farkındalıklarının artırılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne-çocuk ilişkileri, Çocuk gelişimi, Duyu.

ABSTRACT

Understanding a child's sensory experiences accurately and supporting sensory development can contribute to the child's overall development while providing clues about their behaviors. The family, as the child's primary environment, plays a crucial role in observing the child effectively and serving as a source of information. Therefore, in this study, the aim is to identify and thoroughly examine mothers' views on their children's sensory experiences and sensory sensitivities for the purpose of gaining insights into the child's development. The study employed qualitative research methods, content analysis, and included 15 volunteer mothers with children aged between 12 to 48 months in the year 2022. In the research findings, the perspectives of mothers regarding their children's sensory experiences were examined. Various experiences related to different senses (touch, vision, hearing, smell, taste, vestibular, etc.), opinions on sensory materials, and sensitivities were explored, leading to the identification of diverse sub-themes. According to the results of the study, it was found that the majority of mothers are aware of the importance of their children's sensory experiences and contributions to their development; however, this awareness tends to be concentrated in specific sensory domains. Based on this finding it is suggested that providing stimuli for other sensory domains could contribute to both parents and children's development. At the same time, another result of the research is that there are sensory conditions that mothers generally observe in their children, but there is uncertainty about whether these are sensory sensitivities or not. In this context, the study suggests enhancing mothers' awareness of their children's sensory sensitivities.

Keywords: Mother-child relations, Child development, Sensation.

Çalışmanın yapılabilmesi için Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan etik kurul onayı alınmıştır (Tarih: 08.12.2022, Karar No: 2022/09-17)

¹Öğr. Gör., Hatice BEŞİR, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, haticebesir@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7571-6124

²Arş. Gör., Kübra ALDIRMAZ, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, kaldirmaz@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7403-5324

³Arş. Gör., Habibe TOKUŞLU Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, habibetokuslu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0646-3976

⁴ Prof. Dr., Şehnaz CEYLAN, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, sehnazc@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9313-7353

İletişim / Corresponding Author: Hatice BEŞİR
e-posta/e-mail: haticebesir@artvin.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 30.12.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 08.10.2024

GİRİŞ

Küçük çocuklar duyu sistemleriyle birlikte bilgi toplarlar ve gelişimlerini yeni deneyimler edinerek sürdürürler. Bu gelişim sürecinde çocukların doğuştan gelen merak duygusunun desteklenmesi, deneyimleri ve keşifleri için fırsatlar oluşturulması bebek ve küçük çocuklar için kritiktir.¹ Çünkü, çocuklar çevrelerini duyularıyla keşfetmektedir. Keşifleri sırasında nesnelere uzanma, yakalama becerileri ile görme, işitme, dokunma ve tat alma duyularını eş zamanlı kullanmayı öğrenerek nesnelere duyusal niteliğini kavramaktadır.² Duyusal bilginin keşfi, içselleştirilmesi ve öğrenilmesi ebeveynlerin, çevresel etkileşimi desteklemesiyle gerçekleşir.³ Ebeveynlerin çocukları ile iletişim halinde olmasının, kitap okuma, resim çizme, oyun oynama ve ev işlerinde çocuğa görev verme gibi aktivitelerle uygun ortam sağlamanın duyuların desteklenmesinde önemli rolü vardır. Bunları yaparken her çocuğa aynı şekilde yaklaşmak doğru olmayacağından ebeveynler çocuklarını yakından tanımalı, çocuklarının ilgi ve gereksinimleri hakkında bilgi sahibi olmalı ve planladıkları aktivitelere uygun materyalleri seçerek duyularını desteklemelidir.^{2,4}

Duyu, günlük yaşamımızda işlevsel bilgileri almamızı sağlayan, hayatta kalmamıza yardım eden, güvende olduğumuz bilgisini veren ve sonrasında nasıl aktif ve sosyal bireyler olacağımızı belirleyen algısal bir süreçtir.⁵ Duyuların gelişimi ve duyusal bilginin işlenmesi bilişsel gelişimle paralel ilerlemektedir. Piaget'e göre duyu-motor dönemde duyusal bilgi eller, gözler, kulaklar ve diğer duyu organlarıyla alınıp bilişsel olarak işlendikten sonra motor becerilerle birleştirilerek anlamlı hale gelmektedir. Bu sebeple okul öncesi dönemde hayatı anlama çabasına destek oluşturabilecek duyu-motor becerilerin desteklenmesini sağlayan aktivitelerin uygulanması önemlidir.⁶

Her duyunun gelişiminde zamanlama farklı olmasına rağmen duyular birbirleriyle etkileşim halinde çalışmaktadır.⁷ Duyuların etkileşimini arttıran malzemelere duyu

materyali adı verilmektedir.⁸ Duyu materyalleri, çocukların hareket etme, denge, dökme, materyali açma-kapama etkinlikleri sırasında büyük-küçük kas motor becerileri, öz bakım becerileri, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklemekle birlikte birçok gelişim alanına da katkı sağladığı için gelişimsel süreçte önemli bir göreve sahiptir.^{4,9} Duyu materyalleri kolaylıkla bulunulabilen ve çocukların bir şekilde maruz kaldığı canlı veya cansız nesnelere oluşabilir. Örneğin; dokuları birbirinden farklı banyo lifleri, halılar, kumaşlar, yiyecekler (meyve ve sebzeler), vanilya, tarçın gibi kokulu baharatlar, mutfakta kullanılan tencere, tava, sünger gibi eşyalar, elektrikli süpürge, doğrayıcı, blender gibi ses çıkaran aletler, oyun hamuru, kum, su, müzik aletleri, öykü kitapları, sanat malzemeleri ve bunların yanında açık alanda çocuğun temas ettiği ağaçlar, yapraklar, farklı renk ve dokuya sahip hayvanlar duyu gelişimini destekleyici özelliğe sahip materyallerdir.^{8,10}

Duyular, dokunma, işitme, koklama, tat alma ve görme duyusu olarak genelde beş temel duyu olarak bilinmektedir. Bunun dışında vestibüler (işitme-denge), interoseptif (iç organ-beden) ve propriyoseptif (beden farkındalığı) duyular da yer almaktadır.^{5,11} Çocuklar görme duyusu ile canlı cansız nesnelere, uzamsal sınırları, kişileri ve renkleri tanıyabilir, tat alma duyusu ile yiyecekleri ekşi, tatlı, acı şeklinde algılayabilir, işitme duyusu ile sesleri yüksek, alçak şeklinde kategorize edip anlamlandırabilir. Çocuklar aynı zamanda koku duyusu ile iyi veya kötü kokular algılanıp sevmediği kokulara yönelik önlem alabilir, dokunma duyusu ile vücudu dış dünyadan koruyan bir yapı kazanılabilir.¹²

Duyusal uyaranlara verilen yanıtlar, her bireyde aynı şekilde olmayabilir. Bazı bireyler, duyusal uyaranlara diğerlerinden daha az ya da daha fazla tepki verebilir.¹³ Duyusal hassasiyete sahip olan bireylerin yüksek algılamaları ve hisleri vardır. Bu durum, duyusal bilginin düzenlenmesindeki

zorluktan kaynaklanabilmektedir. Duyusal bilgileri işlemede problem yaşayan çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla duysal uyarılara karşı aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir ve çevresine ön görülemeyen tepkilerde bulunabilir.¹⁴ Duyusal bilgiyi düzenleme zorluğu; duyu hassasiyeti dışında duysal kaçınma, düşük duyarlılığa sahip olma veya duysal arayışta olma gibi farklı şekillerde de karşımıza çıkabilmektedir. Duyusal hassasiyete sahip olan kişiler, yüksek algılama becerilerinden kaynaklı çevresindeki birçok şeyi fark ederek tepki verme eğiliminde olabilirler. Örneğin, sese karşı bir hassasiyeti olan çocuk, diğerlerinden sessiz olmalarını talep edebilir ya da kulaklarını kapatarak tepkisini bu şekilde ifade edebilir. Harekete karşı hassasiyeti olan çocuklar, sürekli kıpır kıpır olabilir ya da yoldaki tümseklere tepki verdiklerinden dolayı ulaşmaları zor olabilir.¹⁵ Duyu hassasiyeti yalnızca özel eğitime gereksinimli ya da nörogelişimsel bozukluğu olan çocuklarda değil tipik gelişim gösteren çocuklarda da gözlemlenebilir. Little vd. (2017), yaptıkları çalışmada bu durumu desteklemiştir.¹⁶ Araştırmada, tipik gelişim gösteren çocukların da Otizm Spektrum Bozukluğu'na sahip çocuklardan elde ettikleri duysal alt tiplere benzer özellikler gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Küçük çocukların gelişiminde duysal süreç hakkında ebeveynlerin ve eğitimcilerin bilgi sahibi olması, bebeklere ve çocuklara destek olmaları açısından oldukça önemlidir. Annelerin, bebeklerinin duysal deneyimlerini desteklerken çocuğa dokunma, onunla konuşma, dikkatini çekme, göz teması kurma veya bebeğin sözel veya sözel olmayan davranışlarına karşı yanıt verme davranışları örnek olarak verilebilir.^{2,11} Zengin uyarıcılarla düzenlenmiş bir çevrede duysal deneyimler yaşayan çocuklar, kendi kendine faaliyet başlatarak devam ettirebilir, etkileşimler kurarak dikkat becerilerini geliştirebilir. Aynı zamanda motor becerileri ve algı becerileri de duysal deneyimlerle desteklenir. Buna karşın çocuğun bu deneyimlerden yoksun kalması ise sosyal,

bilişsel, duygusal açıdan önemli problemlere sebep olabilir.¹⁷ Bu dönemde çocuklarını tanımak için tüm fırsatları değerlendirme çabası içinde olan annelerin, bebeklerinin ilgili olduğu kitap, oyun veya diğer materyaller (mutfak malzemeleri gibi) hakkında bilgi sahibi olması, bebeklerinin hangi duysal deneyime daha yatkın olduğunu da fark etmesine yardımcı olmaktadır.² Annelerin bebeklerinin duysal deneyimlerini desteklemek ve varsa bir hassasiyet bu durumu erken fark edebilmek açısından öncelikle duysalın bebek için ne kadar önemli olduğunu bilmeleri gerekir. Çünkü bebeklerin duysuları anne karnından itibaren gelişmeye başlayarak çevreyle etkileşim kurdukları ilk araçlar olarak kabul görmektedir.¹¹ Yenidoğan bebeğin; taktil ve proprioseptif duysal yoluyla anneye bağlanması ve kendini güvende hissetmesi, annesini kokusundan tanınması bu ilk etkileşimlere örnek verilebilir.¹⁸ Duysalın öneminin farkında olan annelerin bebeklerinin tüm duysal tepkilerini de gözlemlenmeleri önerilir. Bu süreçte bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak her bebeğin her duyu girdisine aynı tepkiyi vermeyeceğinin farkında olmak gerekir.¹⁰

Annelerin, çocuklarının duysal deneyimleriyle ilgili görüşlerinin değerlendirildiği çalışmalarda, genellikle otizm ya da preterm bebeklerin ebeveynleriyle çalışılmıştır.¹⁹⁻²¹ Dickie vd. (2009), yaptıkları araştırmada, normal gelişim gösteren ve otizm tanılı bebeklerin annelerine bebeklerinin duysal deneyimlerine yönelik sorular sorulmuş, gruplar arasındaki duysal deneyimlerde herhangi bir farklılık olmadığı ancak otizme sahip çocuğu olan ebeveynlerin duysal deneyimleri açıklamalarının daha kolay olduğu belirlenmiştir.²² Bu bağlamda, çocukların belirgin gelişimsel özelliklerinin, duysal deneyimleri açıklamada etkisinin olduğu söylenebilir. Duysalara aşırı yanıt verme durumunun bebeklikten orta çocukluk dönemine kadar boylamsal olarak incelendiği bir çalışmada ise, ebeveynlerin %16'sının çocuklarını en az dört duysunun rahatsız ettiğini ifade etmiştir.²³ Dunn ve Brown, tipik gelişim gösteren çocukların duysal

hassasiyet durumlarının özel gereksinimli çocuklarla benzer olduğunu ifade etmişlerdir.²⁴ Little vd., benzer bir sonuca ulaşarak duyu hassasiyetin yalnızca OSB'li çocuklara veya özel eğitime gereksinimli çocuklara yönelik bir durum olmadığını, benzer duyu hassasiyetlerinin tipik gelişim gösteren çocukları da kapsayabileceğini ifade etmiştir.¹⁶ Bununla birlikte, alan yazında üstün yetenekli çocukların duyu bütünleme sürecinin incelendiği,²⁵ koruma ve bakım altındaki bebeklere verilen duyu eğitiminin motor gelişimlerine etkilerinin bakıldığı,²⁶ preterm bebeklerin nöromotor ve duyu gelişimleri arasındaki ilişkilerinin incelendiği²⁷ çalışmalar da mevcuttur. Çalışmalar çoğunda, çocukların duyu gelişimlerini gözlemlemenin ve şüpheli bir durum varsa erken dönemde tespit edilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Bu çalışmalar ışığında, alan yazında çeşitli grupların duyu deneyimlerine ilişkin araştırmaların bulunduğu söylenebilir. Fakat

bu çalışma, normal gelişim gösteren çocukların annelerinin, çocuklarının duyu deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelendiği nitel bir araştırmadır. Çalışma, normal gelişim gösteren çocukların da sahip olabileceği duyu hassasiyetlerine de dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, bu araştırmada 12-48 ay arasında normal gelişim gösteren küçük çocuğa sahip annelerin çocuklarına ilişkin duyu deneyimleri hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şu şekildedir;

1. Annelerin çocuklarının duyu deneyimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Annelerin çocuklarının duyu deneyimlerle ilgili hangi temalar ve alt temalar ortaya çıkmıştır?
3. Annelerin çocuklarının duyu hassasiyetlerine yönelik görüşleri nelerdir?

MATERYAL VE METOT

Bu araştırma, annelerin çocuklarının duyu deneyimleriyle ilgili görüşlerinin incelenmesi amacıyla nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018), nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlamıştır.²⁸ Nitel araştırmaların en önemli avantajlarından biri, sosyal olaylarla ilgili daha derinlemesine bilgi sağlama ve geleneksel yöntemlerle açıklanamayan zor sorulara cevap bulmasıdır.²⁹ Bu doğrultuda, bu çalışmada annelerin görüşlerinin derinlemesine incelenmesi için durum çalışması yaklaşımı benimsenmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın hedef evreni 12-48 ay aralığında çocuğu olan ve Türkiye’de yaşayan annelerdir. Evreni en iyi temsil edebilecek, araştırmanın amacını ve istenen

ayrıntıları en iyi şekilde yansıtılacağına inanılan ve 5 ölçüt dahilinde olan 15 anne araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem seçilirken amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede; aynı niteliklere sahip kişi, durum veya nesnelere örnekleme dahil edilmektedir.²⁹ Bu doğrultuda bu araştırma için belirlenen dahil olma şartları şunlardır: (1) annenin 12-48 ay aralığında çocuğunun olması, (2) annelerin dâhil edilmesi (birincil bakım verenin genellikle anne olması), (3) araştırmaya katılmaya gönüllü olunması, (4) bebeklerin gelişimsel açıdan riskli bebek grubunda olmaması, (5) annenin iletişim kurulabilecek bir telefona sahip olması. Kerlinger ve Lee, nitel araştırma sonucunda veri doygunluğuna ulaşıldığında veri toplama aşamasının tamamlanması gerektiğini ifade etmektedir. Görüşme sorularına verilen yanıtlar tekrarlandığında, tekrar bir görüşme yapıldığında konuyla ilgili yeni bir bakış açısı çıkmadığı durumda veri toplama işlemi durdurulmalıdır çünkü bu durumlar veri

doygunluğuna ulaşıldığı anlamını taşımaktadır.^{30,31} Bu doğrultuda, şartları sağlayan 15 anne araştırmaya dâhil edilerek görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Gönüllü Onam Formu

Araştırma gönüllük esasına dayanmaktadır. Gönüllü onam formunda araştırmannın kimler tarafından yürütüldüğü, içeriği ve elde edilen verilerin araştırma ve yayın etiğine uygun olarak kullanılacağı ve kişisel verilerin gizliliğinin korunacağı açıklanmıştır. Ayrıca araştırmacıların e-posta adresleri forma eklenmiş ve katılımcıların soruları için bu yolla iletişim kurabilecekleri belirtilmiştir.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılmayı kabul eden annelerin yaş, eğitim durumu, doğum sayısı, doğum şekli, doğum sırasında gelişen herhangi bir olumsuz durum varlığı ve çocukların doğum tarihi, cinsiyeti, kreş, gündüz bakım evi ya da oyun grubunda eğitim alıp almama durumuna yönelik sorulara yer verilmiştir.

Görüşme Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla annelerden bebeklerinin duyuşsal deneyimine yönelik derinlemesine bilgi elde edilmiştir. Bu amaçla görüşme formunda, annelerin çocuklarına duyu eğitimi materyalleri alıp almama durumu, aldıysa materyallerin hangi gelişim alanına katkı sağladığı, bebeğın duyu materyalleriyle oynaması sırasında annelerin ilgisini çeken durum ve materyalleri keşfettiği duyuşu, duyu hassasiyeti ile ilgili bilgilerin değerlendirilmesi, görme, işitme, koklama, tat alma duyuşlarına karşı hassasiyetinin olup olmamasıyla ilgili duyuşsal deneyimlere yönelik sekiz açık uçlu soruya yer verilmiştir. Görüşme soruları hazırlanırken öncelikle ilgili alan yazın temel alınmıştır.^{2,4,5,8,12,16} Daha sonra iki alan uzmanından görüşler alınarak içerik ve bütünlük kriterlerine yönelik olarak yeniden düzenlenmiştir.

Araştırmannın Etik Yönü

Görüşme sorularının tamamlanmasının ardından “Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu”na araştırma izni için başvuruda bulunulmuştur. Etik kurulun 08/12/2022 tarihli toplantısında 2022/09-17 sayılı alınan kararı ile araştırma için etik kurul izni alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2022 yılı Aralık ayı ve 2023 yılı Ocak ayı arasında görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Görüşme soruları annelere telefon aracılığıyla sorulmuş ve ses kayıtları alınmıştır. Ses kayıtları ortalama 30 dakika sürmüştür. Alınan ses kayıtları bilgisayara aktarılarak raporlaştırılmış ardından veriler analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler manuel olarak içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. İçerik analizi özellikle bireylerin ya da grupların düşünceleri, inançları veya tutumlarını değerlendirmede sıklıkla tercih edilir.²⁹ İçerik analizi dört aşamada gerçekleşir: “(1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması”.²⁸ Bu çalışmada, annelerle yapılan görüşmeler sonrasında dokümanlar oluşturulmuş ve analiz sürecindeki bu adımlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular sunulurken, annelerin bazı ifadeleriyle süreç desteklenmiştir.

Bu araştırma, nitel bir çalışma olmasından dolayı geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için inanırlık ve tutarlık kavramları tercih edilmiştir.³² Çalışmada inanırlığı sağlamak için araştırmannın tüm aşamaları detaylı olarak incelenmiş ve iki alan uzmanından görüşleri alınmıştır. Tutarlılığın sağlanması için verilerin toplanması ve analizi aşamaları uzman bir öğretim elemanı tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Bu bilgiler ışığında çalışmada kullanılan yöntemler, araştırmannın geçerli ve tutarlı olmasına katkı sağlamıştır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışma, araştırmaya dahil olma kriterlerini taşıyan 15 anneden elde edilen görüşlerle ve görüşme formundaki sorulara verilen yanıtlarla sınırlıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda annelerin bebeklerinin duyu deneyimlerine ve duyu hassasiyetlerine ilişkin görüşleriyle ilgili bulgular ve katılımcılara ait sosyodemografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1’de araştırmaya katılan annelere ve çocuklarına ilişkin bazı sosyodemografik bilgiler yer almaktadır. Araştırmaya katılan annelerin yaşlarının 26-40 aralığında dağılım gösterdiği görülmektedir. Annelerin eğitim durumuna bakıldığında çoğu lisans eğitimi (n=8) düzeyine sahipken, diğer anneler lisansüstü (n=4) ve lise (n=3) eğitimi düzeyine sahiptirler. Araştırmadaki çalışan annelerin sayısı (n=9), çalışmayan annelerden (n=6) daha fazladır. Çocukların doğum sırasına yönelik yanıtlar incelendiğinde ise çoğu annenin ilk çocuğu olduğu (n=11) görülmüştür. Kreş vb. eğitim desteği almayan çocuklar (n=10), 12 ay ve daha fazla (n=3) ve 0-6 ay (n=2) süreyle eğitim desteği alan çocuklardan daha fazladır.

Tablo 1. Sosyodemografik özellikler

	Katılımcı Kodu	f
Anne yaşı		
26-30 yaş	A4, A9, A10, A11, A14	5
31-35 yaş	A2, A3, A8, A12, A13	5
36-40 yaş	A1, A5, A6, A7, A15	5
Anne eğitim durumu		
Lisans	A2, A4, A8, A9, A11, A12, A14, A15	8
Lisansüstü	A1, A5, A6, A13	4
Lise	A3, A7, A10	3
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	A1, A2, A3, A5, A6, A8, A13, A14, A15	9
Çalışmıyor	A4, A7, A9, A10, A11, A12	6
Çocuğun doğum sırası		
Birinci Çocuk	A1, A2, A3, A4, A5, A6, A8, A9, A12, A14, A15	11
İkinci Çocuk	A7, A10, A11, A13	4
Çocuğun kreş vb. eğitim desteği alma durumu		
Hiç almadı	A2, A4, A6, A7, A8, A9, A10, A11, A12, A14	10

Tablo 1. (Devamı)

12 ay ve daha fazla	A1, A3, A15	3
0-6 ay	A5, A13	2

f: Frekans

Tablo 2’de annelerin çocukları için edindikleri duyu materyalleri ve materyali edinme sebeplerine yer verilmiştir. Buna göre annelerin en çok duyu kitabını (n=8), ve en az olarak da denge oyuncakları (n=1) ve görme duyusuyla ilgili materyalleri (n=1) edindikleri bulunmuştur. Duyu topları (n=4), sesli oyuncak veya bebekler (n=3), duyu halısı (n=3), duyu kartları (n=2) ve diş fırçası/diş kaşıma materyalleri (n=2) de annelerin edindikleri duyu materyallerindedir.

Annelerin materyali edinme nedenlerine yönelik yanıtlara bakıldığında göre annelerin, mesleki bilgi sayesinde (n=3), uzman önerisiyle (n=3), ilk çocuğunda deneyip tekrarlama (n=2), eğitici olması (n=2), oyun materyali olarak kullanma (n=2), sosyal medyada görme (n=1), çocuğun ilgisini çekme (n=1), kitaptan görme ve merak etme (n=1) nedeniyle duyu materyallerini edindikleri belirlenmiştir.

Tablo 2. Annelerin edindiği duyu materyalleri ve materyali edinme sebebi

	Katılımcı Kodu	f
Edinilen duyu materyali		
Duyu kitabı	A1, A2, A5, A9, A10, A12, A14, A15	8
Duyu topları	A4, A8, A11, A12	4
Sesli oyuncak veya bebekler	A3, A7, A8	3
Duyu halısı	A9, A10, A14	3
Duyu kartları	A6, A13	2
Diş fırçası/diş kaşıma mat.	A8, A11	2
Denge oyuncakları	A8	1
Görme duyusuna yönelik materyaller	A15	1
Materyali edinme sebebi		
Mesleki bilgi sayesinde (Çocuk Gelişimci)	A1, A9, A12	3
Uzman önerisiyle	A5, A11, A14	3
İlk çocuğunda deneyimleyip tekrarlama	A10, A13	2

Tablo 2. (Devamı)

Eğitici olması	A8, A9	2
Oyun materyali olarak kullanmak	A1, A4	2
Sosyal medyada gördüğü için	A15	1
İlgisini çekmek için	A7	1
Kitaplardan görüp merak ettiği için	A2	1
Belirtilmemiş	A3, A6	2

f: Frekans

Tablo 2 bağlamında, annelerin edindikleri duyu materyallerine ilişkin görüşlerine “Duyu halısı aldım. Duyu kitabı aldım.” (A9), *Duyu kitabı aldım böyle farklı yüzeyleri var başka materyali var böyle geçirmeli böyle el göz koordinasyonunu sağlayan plastik birbirine geçip hareket ettirilen tırtıklı materyal aldım.*” (A15) şeklinde örnek verilebilir.

Annelerin duyu materyalini edinme nedenlerine yönelik yanıtlarından bazıları ise “Biraz mesleki deformasyon diyelim...Daha bebekken kullanıyordu onları biraz daha küçükken kullanıyordu. Çok kitap alıyordum biraz da bunlardan olsun istedim.” (A1) ve “Çocuk Gelişimi Uzmanından destek aldık.” (A5) şeklindedir.

Tablo 3’te çocuklarının duyu materyalleri ile deneyimleri esnasında annelerin gözlemedikleri davranışlar ve bu duyu materyallerinin çocuğun hangi gelişim alanını desteklediğine dair görüşleri yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde, annelerin çocuklarının duyu deneyimleri esnasında sırasıyla en çok motor becerini kullanma (n=4), eğlenme, keyif alma, heyecanlanma (n=3), taklit etme (n=3), ağızına götürme (n=2) ve en az oyun oynama (n=1) ve duyu hassasiyet (n=1) davranışlarını gözlemediğini ifade ederken bazı anneler (n=3) çocuklarının davranışlarını gözlemediği/dikkatini çekmediğini ifade etmiştir.

Aynı tabloda (Tablo 3) annelerin çocuklarının deneyim sağladığı ilgili duyu materyallerinin en çok bilişsel/zihinsel gelişim (n=10), en az ise özbakım becerilerine destek sağladığını düşündükleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bunlar dışında, annelerin verdikleri yanıtlarda duyu gelişimi (n=7), dil gelişimi (n=5), motor gelişim (n=5)

ve duygusal gelişim (n=3) alanlarının da olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Duyu deneyimleri esnasında annelerin gözlemediği davranışlar ve bebeklerin desteklediği düşünülen gelişim alanı

	Katılımcı Kodu	f
Gözlemlenen davranış		
Motor becerilerini kullanma	A1, A4, A11, A12	4
Eğlenme, keyif alma, heyecanlanma	A5, A11, A13	3
Taklit etme	A3, A10, A15	3
Ağızına götürme	A9, A14	2
Oyun oynama	A3	1
Duyusal hassasiyet	A8	1
Diğer (gözlemlenemedi/dikkatini çekmedi)	A2, A6, A7	3
Gelişim alanı		
Bilişsel/Zihinsel gelişim	A1, A2, A4, A6, A8, A9, A12, A13, A14, A15	10
Duyu gelişimi	A4, A5, A6, A8, A11, A14, A15	7
Dil gelişimi	A3, A8, A10, A12, A14	5
Motor gelişim	A4, A8, A9, A12, A15	5
Duyusal gelişim	A8, A13, A15	3
Duyusal gelişim	A8, A13, A15	3
Özbakım becerileri	A8	2
Fikrim yok	A7	1

f: Frekans

Tablo 3’te belirtilen annelerin gözlemedikleri davranışlara ilişkin görüşlerinden biri “...Keşfetme hareketi koklama yani önce koklamadan asla hiçbir şey yemez, kokusunu beğenmezse kesinlikle yemez, dokunmaz.” (A8) şeklindeki; çocuklarının duyu deneyimlerinin desteklediği gelişim alanlarına ilişkin görüş bildiren annelerden birinin görüşü ise “Dil gelişimine katkı sağladığını düşünüyorum. Çünkü, önceden dil gelişimi kötüydü yani kelimeleri tam anlamıyla çıkaramıyordu. Sonra ben şarkı söyleyen ses çıkaran oyuncaklardan aldım. O da oynayarak onları taklit etmeye başladı.” (A3) şeklindedir.

Tablo 4’e bakıldığında, annelere göre çocuklarının duyu hassasiyet durumları ve hassasiyet duyduğunda çocukların verdikleri tepkiler işitme, tat, dokunma, koklama ve görme duyu alanları temalarında incelenmiştir. İşitme duyusu alanında annelerin 8’inin çocuklarında fark ettikleri hassasiyetleri olmadığı belirlenmiştir.

Hassasiyeti olduğu düşünülen annelerin 9’u çocuklarının yüksek seste korkma/ağlama/bağırma/anneye koşma, sarılma davranışı gösterdiği, annelerin çocuklarından 2’si seslere şaşırma, 2’sinin sese dikkat kesilme, 1’inin duyduğu sesleri merak etme ve 1’inin yüksek seste elini ağzıyla kapatma davranışları gösterdiğini belirtmişlerdir. *Tat duyusu* alanında 6 annenin çocuklarında fark ettikleri bir hassasiyetin olmadıkları ve/ya soruya yanıt vermedikleri belirlenirken hassasiyeti olduğu düşünülen çocukların 4’ünün ekşi besinlere yüzünü buruşturma, 3’ünün tükürme ve 1’inin iğrenç bulduğunu söyleme davranışları gösterdikleri anneler tarafından ifade edilmiştir. *Dokunma duyusu* alanında ise anneler en çok çocuklarının farklı dokulara dokunurken iğrenme/çekinme/dokunmama (n=7) alanında hassasiyet gösterdiklerini belirtmiştir. Bunun dışında annelerden 4’ü çocuklarının fark ettiği bir dokunma hassasiyeti olmadığını söylerken, 1’i sıcak suya dokunmama, 1’i yüzüne dokunulduğunda rahatsız hissetme ve 1 anne de yumuşak şeylere dokunmaktan çok hoşlanma davranışları sergilediklerini ifade etmişlerdir. *Koku alma duyu alanına* bakıldığında, 7 anne çocuklarının fark ettiği bir hassasiyetinin olmadığını ifade ederken 6 anne çocuklarında kokuları birbirinden kolayca ayırt etme/fark etme ve 3 anne yemekleri koklayarak yeme şeklinde hassasiyetleri olabileceği cevaplarını vermiştir.

Tablo 4. Annelere göre çocuklarının duyuusal hassasiyet durumları ve çocuğun verdiği tepkiler

	Katılımcı Kodu	f
İşitme duyu alanı		
Yüksek seste		
korkma/ağlama/bağırma/anneye koşma, sarılma	A4, A6, A7, A8, A9, A11, A13, A14, A15	9
Seslere şaşırma	A1, A10	2
Sese dikkat kesilme	A2, A5	2
Duyduğu sesleri merak etme	A10	1
Yüksek seste elini ağzıyla kapatma	A13	1
Fark ettiği hassasiyeti yok	A1, A2, A3, A4, A8, A9, A11, A12	8
Tat duyusu		
Ekşi besinlere yüzünü buruşturma	A6, A10, A14, A15	4
Tükürme	A7, A8, A12	3
İğrenç bulduğunu söyleme	A7	1
Fark ettiği hassasiyeti yok/diğer	A1, A2, A4, A5, A6, A9	6

Tablo 4. (Devamı)

Dokunma		
Farklı dokulara dokunurken iğrenme/çekinme/dokunmama (tüylü, peluş, kadife, dikenli,slime, köpük vb.)	A3, A5, A6, A9, A10, A11, A12	7
El ve ağız kirlenmesinden rahatsız olma	A1, A13	2
Sıcak suya dokunmama	A14	1
Yüzüne dokunulduğunda rahatsızlık duyma	A4	1
Yumuşak şeylere dokunmaktan çok hoşlanma	A2	1
Fark ettiği hassasiyeti yok	A1, A7, A8, A15	4
Koku alma		
Kokuları birbirinden kolayca ayırt etme/fark etme	A6, A7, A8, A13, A14, A15	6
Yemekleri koklayarak yeme	A10, A11, A13	3
Fark ettiği hassasiyeti yok	A1, A2, A3, A4, A5, A9, A12	7
Görme		
Görsel dikkat	A2, A10, A14	3
Yüksek ışıktan rahatsız olma	A13	1
Fark ettiği hassasiyeti yok	A1, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A11, A12	10

f: Frekans

Tablo 4’te yer alan çeşitli duyu alanlarına yönelik anneler çeşitli görüşler bildirmişlerdir. Örnek olarak; işitme alanında yüksek sese yönelik hassasiyetinin olabileceğini belirten annelerden biri “*Her yüksek ses duyduğunda ürkiyor. Olduğu yerde sıcıyor.*” (A6), tat duyusu alanında çocuğunun hassasiyetine karşın tükürme davranışı gösterdiğini düşünen bir anne “*Haşlanmış sebze yemiyor asla...Küçük ısırıyor sonra geri çıkartıyor. Yani eğer sevdiği bir şeyse yiyor.*” (A8), dokunma alanında çocuğunun farklı dokulara dokunurken iğrenme/çekinme/dokunmama hassasiyet davranışı gösterdiğini düşünen bir anne “*İlk başta tüylü yüzeylerden hoşlanmıyordu...İğreniyordu. İlk tüylü bir şeye dokunduğunda iğrendi...Dokuna dokuna alıştıyordu.*” (A9), koku alma alanında yemek kokularına karşı hassasiyeti olabileceğini düşünen annelerden biri, “*Mesela farklı bir koku olduğunda ilk fark eden kişi o olur, hemen anlar değişik bir koku olduğunu...Yemeklerde de yemeği yememesinin sebebi kokudur. En gelişmiş duyusu koku almadır.*” (A13) ve çocuğunun görme duyusu alanında fark ettiği bir hassasiyeti olmadığını söyleyen anne, “*Yok, öyle bir şeyi yok. Fark etmedim bu zamana kadar.*” (A7) şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Tablo 5. Annelerin çocuklarının desteklenmesini istedikleri duyu alanları

	Katılımcı Kodu	f
Bütün duyu	A1, A2, A3, A6, A7, A8, A10, A12, A13	9
Dokunma ağırlıklı	A4, A5, A11, A15	4
Görme ağırlıklı	A2, A14	2
Denge/vestibüler ağırlıklı	A9, A15	2
Koku ve işitme duyu ağırlıklı	A12	1

f: Frekans

Tablo 5 incelendiğinde, annelerin çocuklarının desteklenmesini istedikleri duyu alanları sorulduğunda anneler, en çok bütün duyu alanlarının (n=9) desteklenmesini içeren bir duyu eğitimi isteklerini belirtmişlerdir. Bunun dışında 4 anne dokunma duyu alanına, 2 anne görme duyu alanına, 2 anne denge/vestibüler duyu alanına ve 1 anne de koku ve işitme duyu alanında bir duyu eğitimi desteği almak isteyebileceklerini belirtmişlerdir. İlgili tabloda (Tablo 5) yer alan bütün duyu alanlarının desteklenmesini istediğini söyleyen annelerden A3 kodlu anne görüşünü “*Evet, olabilir. Mümkünse tüm duyu alanlarına yönelik bir eğitim olsun isterdim.*” (A3) şeklinde ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında annelere sorulan soruların yanıtları incelendiğinde, annelerin çocukları için çeşitli duyu materyalleri edindikleri görülmüştür. Duyu materyalleri ve oyunları çocukların duyu alanlarını etkinleştirerek çevreyi keşfetme ve anlamlandırma sürecini destekler. Duyu materyallerini seçerken önemli olan bebeğin yaşına, gelişim düzeyine uygun olması ve bebeğin eğlenmesini sağlamasıdır.⁸ Annelerin çocukları için duyu materyalleri edinme durumları incelendiğinde, tüm annelerin en az bir duyu materyalleri edindiği ve en çok çeşitli duyu alanlarına hitap eden duyu kitapları ve duyu topları edinildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunu takiben sesli oyuncak veya bebekler, farklı yüzeylere sahip duyu halısı, duyu kartları, diş kaşıma oyuncakları, denge oyuncakları da alınan duyu materyallerinden diğerleri olarak belirtilmiştir. Taygur-Altıntaş ve Yılmaz (2015) bebeklik dönemi için; farklı dokular ve renklerdeki çingiraklar, ziller, ses çıkaran oyuncaklar, farklı renk ve dokudaki dişlikler, oyun halısı, duyu kitapları, farklı

dokuda oyuncaklar, yapbozlar vb. birçok duyu materyallerinin kullanımını önermiştir.¹⁰ Bunun yanı sıra bir araştırmada ise denge topacı, dönen denge tahtası, toplu denge tahtası vb. çeşitli duyu materyalleri, hazırlanan duyu eğitimi programı içinde kullanılmış ve duyu materyalleriyle zenginleştirilmiş sınıf ortamındaki çocukların hareketle yaratıcılık düzeylerinde artış bulunmuştur.³³ Bu doğrultuda, araştırmaya katılan annelerin çocukları için alan yazında önerilenlere benzer şekilde duyu materyalleri edindiğini söylenebilir. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç, annelerin çoğunun duyu materyallerini almaya kendisi karar verdiği yönündedir. Bunun dışında birkaç annenin de uzman önerisiyle materyalleri edindikleri görülmüştür. Araştırmada annelerin duyu materyallerini alma sebeplerine bakıldığında ise mesleki deneyimlerden kalan bir devamlılık olarak, uzman önerdiği için ve birkaç anne de ilk çocukta etkisini gördüğü ve eğitici olduğu için edindikleri belirlenmiştir. Bu açıdan, ebeveynlerin duyu gelişimi ve duyu materyalleri konusunda dışarıdan öneri ve tavsiyelere daha az başvurdukları söylenebilir.

Annelerin gözlemlerine göre, çocuklarının duyu materyallerini deneyimlerken en çok motor becerilerini kullanması ve eğlenmesi/keyif alması/heyecanlanması araştırmanın bulgularından biridir. Bazı anneler de dikkatini çeken bir şeyin olmadığını veya gözlemediğini belirtmiştir. Krog (2015), çocuğun çevresini keşfederken hareket sistemi ve duyu sistemini birlikte kullandığından bahsetmiştir.³⁴ Bu açıdan bakıldığında çocukların en çok motor becerilerini kullanarak duyu materyallerini keşfetmelerinin sebebi olarak hareket ve duyu sisteminin birlikte çoğunlukla birlikte kullanılmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Duyu materyalleri, duyuşsal, bilişsel, motor ve sosyal, duygusal, dil gelişimi gibi diğer gelişim alanlarına büyük ölçüde katkı sağlar.⁹ Çalışmada dikkat çeken bir sonuç, annelerin edindikleri duyu materyallerinin bebeğin gelişiminde en çok bilişsel gelişimine katkı sağlayacağını

belirtmeleridir. Conway ve Fink (2015)'e göre de duyuşsal materyaller ve deneyimler öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.³⁵ Konuya ilişkin benzer çalışmalarda da duyuş materyallerinin olumlu etkilerinden bahsedilmektedir.^{4,33,36} Bu bağlamda, ilgili alanyazın bu bulguyu destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra, yalnızca bir anne dışında tüm anneler duyuş materyallerinin duyuş, dil, motor, duygusal gelişim alanları ve özbakım becerileri alanlarından en az birine destek olacağını düşünmektedir. Araştırmanın bu bulgusunda, annelerin ilk yaşlarda özellikle bebeklerin daha çok beyin gelişimine odaklanıp diğer gelişim alanlarına olan katkılarının arka planda kalmış olmasından dolayı daha az bahsettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Duyuşsal hassasiyetler, duyuşsal uyarılara karşı duyuşsal eşğin düşük olduğu durumlarda ortaya çıkar ve uyarılara normalden fazla tepki vermeye kendini gösterir. Dokunma, görme, işitme vb. çeşitli duyuş alanlarında hassasiyetler meydana gelebilir ve bu hassasiyetler normal gelişim gösteren çocuklarda da görülebilir.^{24,37} Yapılan çalışmada annelerin fark ettiği duyuşsal hassasiyetler incelendiğinde, annelerin yarısından çoğu çocuklarının işitme duyuşuna yönelik fark ettiği bir hassasiyetinin olmadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra hassasiyeti olduğunu belirten diğer annelerden alınan cevaplar incelendiğinde çocukların en çok yüksek sese karşı hassasiyetlerinin olduğu görülmüştür. Isbell ve Isbell (2007), çocukların işitsel duyuş sistemindeki işleme bozukluklarında, yüksek sesli ortamlara karşı aşırı hassasiyetlerinin gelişebildiğini ifade etmektedir.³⁸ Tat alma duyuşuna yönelik yanıtlara bakıldığında, çoğu anne çocuğunun bu duyuş alanında hassasiyeti olabileceğini belirtmiştir. Annelerden alınan yanıtlara göre çocuklardan bazılarının ekşi besinlere yüzünü buruşturma, sevmediği bir yemeği tükürme gibi hassasiyet durumları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı anneler ise bağımsız olarak hassasiyet olup olmadığını bilmeden tatlara karşı çocuklarının verdikleri tepkileri dile getirmiştir. Bu yanıtların bazılarında yer alan yeni besinlerin tadına

bakmama durumları, çocukların duyuşsal eşiklerinin düşük olmasından ve rahatsızlık veren durumdan kaçınmaya çalışmasından kaynaklı olabilir. Annelerin çoğu çocuklarının dokunma hassasiyetinin olduğunu ve bu hassasiyetlerin özellikle tüylü, kadife vb. farklı dokulara dokunmaktan çekinme şeklinde kendini gösterdiğini söylemişlerdir. Araştırmada çocukların ellerinin ya da yemek sonrası ağzının kirlenmesinden rahatsız duyma da ele alınan diğer hassasiyet durumudur. Dokunma duyuşunun, parmak uçları ve yüz bölgesinde daha hassas olduğu bilinmektedir ve genelde dokunma hassasiyeti olan çocuklar onları rahatsız eden dokulara dokunmaya karşı tepki gösterebilirler.⁵ Bu açıdan bakıldığında, çalışmanın bu bulgusunun alan yazını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Araştırmada koklama duyuşuyla ilgili hassasiyet durumlarına bakıldığında annelerin yarısının çocuklarında fark ettiği bir hassasiyetleri olmadığı belirlenmiştir. Diğer çocuklardan bazılarında kokuları kolayca ayırt edebilme ve yemekleri koklayarak yeme gibi davranışlar anneler tarafından fark edildiği görülmektedir. Çalışmada, annelere göre çocukların çoğunun görme duyuşuna yönelik bir hassasiyetini fark etmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Görme duyuşunun gelişimini diğer duyuş alanlarına göre daha geç tamamladığı ve yaklaşık altı-yedi yaşlarına kadar gelişimine devam ettiği bilinmektedir.⁶ Bu açıdan bakıldığında, görme duyuşuyla ilgili hassasiyetlerin bebeklik döneminde daha az fark edilebileceği düşünülebilir.

Duyuşsal hassasiyetleriyle ilgili sonuçlara bakıldığında, annelerin çocuklarında gözlemledikleri fakat hassasiyet olup olmadığı konusunda belirsizlikler yaşadıkları durumların var olduğu söylenebilir. Alan yazında incelenen araştırmalarda da annelerin, bebeklerinin bazı farklı duyuşsal özelliklerini fark edemediği ve yanlış yorumlayabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.^{39,40} Bu bağlamda, araştırmanın bu sonucunun alan yazınla paralellik gösterdiği ve annelerin çocukların bazı duyuşsal özelliklerinin hassasiyetleriyle ilişkili olabileceği konularında

farkındalıklarının artırılması gerektiği düşünülebilir.

Çalışmanın sonunda ise ailelerden duyu desteği alma istekleri sorulmuştur ve çoğu anne böyle bir desteği istediklerini

bildirmişlerdir. Çoğu annenin çocuklarının tüm duyularının desteklenmesini istediği çalışmanın diğer bir bulgusudur. Bu doğrultuda, annelerin çocuklarının duyu gelişimleri hakkında eğitimci desteğine ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların duyu deneyimlerini anlamak; çocuğun gelişimini destekleyebilme ve davranışlarını yorumlayabilme açısından katkı sağlarken çeşitli çalışmalara da ışık tutabilir. Bu çalışmada kullanılan yöntem, annelerin bebeklerinin çeşitli duyu deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını araştırmak için önemli veriler sağlamaktadır. Araştırma sonuçlarında bazı farklılıklar olsa da genelde ebeveynler arasında ve alan yazınla benzerlikler vardı.

Sonuç olarak, annelerin çoğunun, çocuklarının duyu deneyimlerinin ve gelişimlerine olan katkılarının farkında olduğu fakat bu farkındalığın bazı duyu alanlarında yoğunlaştığı söylenebilir. Ayrıca, annelerin, çocuklarında gözlemledikleri duyu durumlarının duyu hassasiyet olup olmadığıyla ilgili belirsizlerinin olduğu tespit edildi.

Ebeveynlere, insan duyuları, duyu materyalleri ve oyunları, duyu deneyimleri

anlama ve destekleme konularında farkındalık eğitimleri verilebilir. Bunun uzmanlar tarafından da sağlık ocakları, hastaneler, okul öncesi eğitim ortamları, kütüphaneler gibi anne ve bebeklerinin buldukları alanlarda da desteklenmesi önerilebilir. Yetişkinlere (ebeveynler, öğretmenler vb.) duyu hassasiyetleri ve hassasiyetlerle ilişkili olabilecek durumlarla ilgili farkındalıklarını arttırmaya yönelik eğitimler verilebilir.

Duyuların ve diğer gelişim alanlarının erken dönemde desteklenmesi ve bazen de duyu bir özel eğitime ihtiyacı olabilecek bebeklerin erken dönemde fark edilmesi açısından bu kapsamdaki eğitimlerin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, duyu gelişimi içeren çalışmalarda çocuk gelişimi uzmanlarıyla birlikte, ergoterapistlerin veya ilgili diğer uzmanlarla da iş birliği çalışmaları, bu çalışma nezdinde önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Tekerci, H. (2022). "Erken Çocukluk Döneminde Duyu Eğitimi ve Nörobilim". Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (3), 975-994.
2. Atli, S. ve Beyazıt, U. (2015). "Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde Duyusal Deneyimler". İçinde: M. YILDIZ BIÇAKÇI (Ed.), Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde (0-36 Ay) Gelişim: Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi (ss. 339-358). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
3. Donovan, W., Taylor, N. and Leavitt, L. (2007). "Maternal Self-Efficacy, Knowledge of Infant Development, Sensory Sensitivity, and Maternal Response during Interaction". *Developmental Psychology*, 43 (4), 865-876.
4. Beşir, H. (2020). Bebek Kütüphanesinde Verilen Duyusal Deneyimler Eğitim Programının Bebeklerin Gelişim Alanlarına ve Duyu Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
5. Kranowitz, C. S. (2006). "The Out of Sync Child". New York: Penguin Publishing.
6. Santrock, J. W. (2011). "Life-Span Development". New York: McGraw Hill.
7. Graven, S. N. and Browne, J. V. (2008). "Sensory Development in the Fetus, Neonate, and Infant: Introduction and Overview". *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 8 (4), 169-172.
8. Ceylan, Ş., Beşir, H. ve Korkut, E. S. (2021). "Duyuların Gelişimini Destekleyici Materyal ve Oyunlar: Bebeğimle 36 Ay Duyu Gelişimi". Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
9. Goodwin, P. M. (2008). *Sensory Experiences in the Early Childhood Classroom: Teachers' Use of Activities, Perceptions of the Importance of Activities and Barriers to Implementation*. Unpublished Master's Thesis. Oklahoma State University Faculty of The Graduate College, Oklahoma.
10. Taygur-Altıntaş, T. ve Yılmaz, Y. (2015). "Duyuların Destekleyici Ortam ve Duyu Materyalleri". İçinde: M. YILDIZ BIÇAKÇI (Ed.), Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde (0-36 Ay) Gelişim: Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi (ss. 305-336). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
11. Özyazıcı, K., Boğa, E., Alaöz, N., Varlıklöz, K., Arslan, Z., Akto, S. ve Sağlam, M. (2021). "Duyuların Gelişimi ve Duyu Bütünleme". *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2 (4), 209-226.
12. Albayrak-Sidar, E. (2021). "Duyu'lamak İstiyorum" (10. Baskı). İstanbul: Sola Unitas.

13. Branjerdporn, G., Meredith, P., Strong, J. and Green, M. (2019). "Sensory Sensitivity and its Relationship with Adult Attachment and Parenting Styles". *PLoS one*, 14 (1), 1-17.
14. Gourley, L., Wind, C., Henninger, E. M. and Chinitz, S. (2013). "Sensory Processing Difficulties, Behavioral Problems, and Parental Stress in a Clinical Population of Young Children". *Journal of Child and Family Studies*, 22 (7), 912-921.
15. Dunn, W. (2007). "Supporting Children to Participate Successfully in Everyday Life By Using Sensory Processing Knowledge". *Infants & Young Children*, 20 (2), 84-101.
16. Little, L. M., Dean, E., Tomchek, S. D. and Dunn, W. (2017). "Classifying Sensory Profiles of Children in the General Population". *Child: Care, Health and Development*, 43 (1), 81-88.
17. Balıkcı, A. (2013). "Duyu Bütünleme Terapisinde Çevresel Düzenleme ve Materyalin Önemi". *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 1 (2), 97-99.
18. Schultz, A. H. (2013). "Some Factors Influencing the Social Life Of Primates In General And Of Early Man In Particular". *Social Life of Early Man*, 16, 58.
19. Ben-Sasson, A., Carter, A. S. and Briggs-Gowan, M. J. (2010). "The Development of Sensory Over-Responsivity From Infancy to Elementary School". *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38 (8), 1193-1202.
20. Eeles, A. L., Anderson, P. J., Brown, N. C., Lee, K. J., Boyd, R. N., Spittle, A. J. And Doyle, L. W. (2013). "Sensory Profiles Obtained from Parental Reports Correlate with Independent Assessments of Development in Very Preterm Children at 2 years of Age". *Early Human Development*, 89 (12), 1075-1080.
21. Wickremasinghe, A. C., Rogers, E. E., Johnson, B. C., Shen, A., Barkovich, A. J. And Marco, E. J. (2013). "Children Born Prematurely Have Atypical Sensory Profiles". *Journal of Perinatology*, 33 (8), 631-635.
22. Dickie, V. A., Baranek, G. T., Schultz, B., Watson, L. R. and McComish, C. S. (2009). "Parent Reports of Sensory Experiences of Preschool Children with and Without Autism: A Qualitative Study". *The American Journal of Occupational Therapy*, 63 (2), 172-181.
23. Ben-Sasson, A., Carter, A. S. and Briggs-Gowan, M. J. (2009). "Sensory Over-Responsivity in Elementary School: Prevalence and Social-Emotional Correlates". *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37 (5), 705-716.
24. Dunn, W. and Brown, C. (1997). "Factor Analysis on the Sensory Profile From A National Sample of Children without Disabilities". *American Journal of Occupational Therapy*, 51 (7), 490-495.
25. Bapoğlu-Dümenci, S. S. ve Küçük, T. (2022). "Üstün Yetenekli Çocuklarda Duyusal Hassasiyet ve Duyu Bütünleme". *Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (7), 950-961.
26. Akagündüz, D. Ve Aksoy, A. B. (2020). "Duyu Eğitimi Programı'nın Korunma ve Bakım Altındaki Bebeklerin Motor Gelişimine Etkisinin İncelenmesi". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 133-144.
27. Kaya-Kara, Ö., Şahin, S., Kara, K. Ve Arslan, M. (2020). "Yenidoğan Preterm Bebeklerde Nöromotor ve Duyusal Gelişim: Prospektif Çalışma". *Türk Pediatri Arşivi*, 55 (1), 46-53.
28. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". Ankara: Seçkin Yayıncılık.
29. Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). "Bilimsel Araştırma Yöntemleri". Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
30. Kerlinger, F. N. & Lee, H. B. (1999). *Foundations Of Behavioral Research*. New York: Harcourt College Publishers.
31. Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: Thousand Oaks, CA: Sage*.
32. Miles, M. B. and Huberman, A. M., (1994). "Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (Second Edition)". London: Sage Publications.
33. Koyuncuoğlu, B. (2017). *Anasınıfına Devam Eden Dört Beş Yaş Çocukların Yaratıcı Düşünme Becerilerine Duyu Eğitimi Programının Etkiliğinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
34. Krog, S. (2015). "Movement Activities: A Critical Link in Developing Motor Skills and Learning in Early Childhood". *African Journal For Physical Health Education, Recreation and Dance*, 21 (1.2), 426-443.
35. Conway, Erin H. and Fink, Amanda E. (2015). *Aligning State Developmental Standards to Toddler and Early Childhood Montessori Practical Life and Sensorial Materials*. Master's Thesis. St. Catherine University, USA.
36. Aksu, S. G. (2013). *5-6 Yaş Çocuklarının Canlı-Cansız Kavramları Edinimine Duyu Temelli Eğitim Programının Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
37. Dunn, W. and Daniels, D. B. (2002). "Initial Development of the Infant/Toddler Sensory Profile". *Journal of Early Intervention*, 25 (1), 27-41.
38. Isbell, C. and Isbell, A. (2007). "Sensory Integration: A Practical Guide for Preschool Teachers". USA: Gryphon House.
39. Pekçetin, S. (2015). *Prematüre Bebeklerde Duyu Bütünleme Müdahale Programının Duyusal İşleme, Emosyonel ve Adaptif Cevaplar Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
40. Yurteri-Tiryaki, A. (2018). *Duyusal Destek Programının Prematüre ve Düşük Doğum Ağırlıklı Bebeklerin Farklı Alanlardaki Gelişimlerine Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.